

АЛЕКСАНДЪР МУРАТОВ

ПО СВОЙ ПЪТ

chitanka.info

Латиноамериканската поезия се ражда с установяването на първите испански колонии в новооткрития континент и разцъфтява в затвърдилото се по-късно колониално общество. Победителите донасят в Латинска Америка своята култура и своите нрави, които налагат на индианците, като унищожават в същото време тяхната култура и потискат техните обичаи. Този жесток сблъсък на завоеватели и победени, на две различни култури, в една враждебна обстановка — географска и историческа — е породил естествено и ново отношение и поведение на латиноамериканския човек към праиспанското минало и местната действителност.

Първите поетични творби са безименни: те носят предимно епически или сатиричен характер. Едните възхваляват походите и подвизите на конкистадорите, а другите подлагат на присмех личните домогвания на отделни лица и стълкновението между тях и новото колониално общество, което се създава. Формата на тези творби е доста съвършена; похватите на техните автори напомнят уменията на испанските поети от онова време. Това нещо още веднъж подчертава родството на тая поезия с испанската от 16-и и 17-и в. Някои теми и похвати ще преминат по-късно в колониалната и дори в романтичната поезия, когато имаме друго време и други изисквания към поетичното творчество.

Латиноамериканската поезия близо три века няма силни съперници в лицето на другите литературни родове; романът и драмата се развиват към средата на 19-и век. Тя, от една страна, не следва успоредно пътищата на испанската, нито на европейската поезия изобщо и, от друга, макар и да е повлияна в известен смисъл от испанската и френската поезия, нейните създатели винаги са ѝ придавали един неповторим блясък на нещо първично и непознато: животът на Латински Америка неминуемо е налагал дълбок отпечатък върху духа и формите на нейното послешно развитие и тя се явява като някакъв своеобразен слитък с напълно самороден блясък, получен от претопяването и спояването на различни метали. Тъкмо това съчетание и взаимно проникване на чуждестранните приноси с местните географски и общественно-политически условия са обогатявали духа и виждането на латиноамериканския човек, който почва да чувства своята роля и способност да създава материални и духовни ценности. Друга отлика на латиноамериканската поезия е

съжителството в нея — едновременно и плодно — на литературните направления и школи. Те се пренасят от Европа с голямо закъснение и в изменен вид, а и поетичният климат, както и степента на културата и богатството на традицията в двадесетте страни на Латинска Америка са напълно различни. Попаднали на нова почва, литературните направления пускат чудни фиданки, които имат дълбоки, жилави корени и никакви насрещни ветрове не могат да ги изтръгнат: те са придобили вече друга, своя, американска красота. Защото не всички привнесени елементи са приемани еднакво от латиноамериканската поезия; едни черти на дадени школи се засилват, други се изоставят и заменят с нови, непознати и самобитни, както става при всеки истински творчески процес. И може би прав е испанският поет и литературен критик Педро Салинас, когато твърди, че „литературните школи не са нищо друго освен различни решения, които едно поколение предлага на една-единствена проблема“^[1]. Поколението, разбира се, не са нещо затворено между две дати, както някои повърхностно и наивно смятат, а носители на собствени общи или особени литературни похвати и идеи, които ги отличават едно от друго. Най-сетне по-важна е не датата кога се е появило дадено литературно направление или поколение, а какво те са донесли на поезията, какви задачи са осъществили и какви пътища са проправили за нейния напредък.

Подир обявяването на независимостта в началото на 19-и век и укрепването на новите държави, макар и да запазва някои общи черти за отделните страни, латиноамериканската поезия почва да се обособява за всяка страна поотделно, защото във всяка тя има особени задачи да решава и различно влияние ѝ налага своя отпечатък. Аржентина и Чили например са лишени от индианска традиция, но там е силно подчертано испанското и френското влияние; в Мексико и Перу творците не са могли да не държат съответно сметка за съществуването на културата на майте и инките; в Куба — за присъствието на иберите и негрите, пренесени като роби от Африка; на същото положение се натъкваме отчасти в Бразилия и Венецуела, където тези кръстосани влияния са намерили неочаквано силен и своеобразен поетичен израз и осмисляне.

Латиноамериканската поезия през романтичната епоха разширява и обогатява своя тематичен кръг и възможности: местната

действителност и природа, мислите и възжеланията на латиноамериканския човек стават неин постоянен обект. Извоюваните граждански свободи се съпровождат със свободна изява на поетическата мисъл; вдъхновението намира дълбок извор в идеите на Френската революция и неговите граници се чертаят от съзнанието за собствена стойност и чувството за пълна независимост. Обособяването на отделни държави довежда и до обособяване на отделни литератури, макар че в повечето страни езикът е общ, предимно испански, а само в една страна — Бразилия — португалски. Освободилите се държави са като порасли деца; почувствували се самостоятелни и свободни, те почват все по-малко да търсят помощта и съвета на своята майка Испания. Тогава влиянието на испанската литература се кръстосва предимно с влиянието на френската, която през 19-и век има големи личности и творци. При това много от латиноамериканските романтици почват да се повтарят тематично и формално. Назрява необходимостта от обнова или подмяна на познатите поетични оръжия. Повторението на едни и същи идеи и форми води след себе си досадата и отвращението на читателя, а оттам до отрицанието на създаденото и стремежа да се намери нещо ново и непознато. И така към края на столетието в латиноамериканската поезия се заражда ново литературно направление, наречено модернизъм; то носи явна френска закваска, но се различава от европейския модернизъм. По-късно то ще доведе пълна литературна самостоятелност на латиноамериканските поети, оригиналност на виждането и новота на изразните средства и само за четвърт век ще преобрази поезията. Познатият литературен критик Федерико де Онис пише, че това направление „означава за Америка постигането за пръв път на пълна литературна независимост, както за Испания означава пълно включване в европейската литература след два века на зависимост и уединение“^[2].

Латиноамериканският модернизъм също не е лишен от вкус към чуждестранното и индивидуализма, но неговите първи следовници са големи личности и същински обновители на поезията; те са носители на ново виждане за света и нещата и изразители на едно свое дълбоко лично чувство за латиноамериканската действителност. Паломничеството им по чужди страни е кратко: в края на краищата то завършва на родна земя: Хосе Марти пада в бой за освободението на своето отечество Куба от испанско господство, а Рубен Дарио се връща

да умре в родната си Никарагуа. Без да подценявам приноса и заслугите на Рубен Дарио за формалното обновление на латиноамериканската поезия, който според един испански поет и извънредно проникателен литературен критик „от половин век насам само похвали е получавал, а сега отрицания“, аз смятам, че революционерът и поетът Хосе Марти е най-смелият и най-дълбокият неин обновител. Очевидно е за всички, че поезията на Рубен Дарио в много отношения е изгубила и продължава да губи от своето предишно обаяние, защото премного е следвала литературни образци, а не повелите на живота и американската реалност. Напротив, поезията на Хосе Марти е не само движение за формално усъвършенствуване, а преди всичко — усъвършенствуване на съдържанието, идеите и отношението към житейските факти и затова тя звучи напълно съвременно, сякаш е писана сега, бих казал дори, че с някои свои творби тя е истински предвестник на най-хубавото от лириката на Сесар Вальехо. Тъкмо силни творчески индивидуалности като Хосе Марти подготвиха днешните пътища на латиноамериканската поезия. И затова не без основание някои испанисти считат, че модернизмът в Латинска Америка не е обикновена литературна школа, а цяла епоха, макар и много кратка. Тая епоха подготви и разчисти пътищата на съвременната латиноамериканска поезия, предмет на предлаганата антология. Естествено нашата антология не е изчерпателна; тя не си е поставяла такава цел, но се е стремяла да застъпи наред с наложилите се поети и някои от по-младото поколение, като главен критерий ни е бил преди всичко художествената стойност на отделните стихотворения.

Латиноамериканската поезия, излязла вече от рамките на европейското подражание, осветява по свой начин духовната картина на живота и придобива свой облик и звучение. Тук съм принуден да направя едно малко отклонение, за да кажа няколко думи върху съвременната бразилска лирика, която следва по-други пътища на развитие и се отличава, от поезията, създавана на испански език. Модернизмът в нея дохожда по-късно, т.е. води началото си от 1922 г. Той е своеобразно бразилско явление, литературно движение, което последователно обновява бразилската поезия. Това движение се противопоставя на закостенелия формализъм и на останките от парнасизма и символизма, но не се обявява изцяло против

постиженията на предишната литература, както правят някои други авангардни школи. То търси сигурни и нови способности, за да ги съчетае с изискванията на времето и живота; дава преднина на бразилската тематика и отваря вратите на поезията за езика на народа. „Трудно е — пише поетът Мануел Бандейра — да се каже кое от европейските направления е упражнило най-голямо влияние върху бразилските модернисти. Сигурно е, че футуризмът най-малко има тежест. Модернистите въведоха в нашата поезия свободния стих, като се стремяха да се изразяват на език, освободен от парнасисткото красноречие и символичната неяснота, и по-малко привързан към речника и синтаксиса на класическия португалски език. Те се осмелиха да разтегнат поетичното поле и да го разширят до най-прозаичните изгледи на живота, както вече бе направил по времето на романтизма Алварес де Асеведо. Движението на модернистите е много по-разрушително в началото си и характерно с формалните си нововъведения; по-късно то показва един подчертано национален облик, стараяше се да тълкува художествено бразилското минало и настояще, без да забравя черния елемент, който влиза в нашето формиране“^[3].

Това може да се приеме за поколението на самия Мануел Бандейра, към което принадлежат Карлос Друмонд де Андраде и Винисиус Мораес (най-младият от тях), обаче поетите след тях постепенно се отдалечават от тяхната творческа практика, за да стигнат до конкретизма и стихотворението-опит.

Някои от постмодернистите, появили се на литературното поприще след модернизма, или доведоха до крайност изискванията на своите предходници и изгубиха първоначалната сила на тяхната поезия, или потърсиха други пътища за своето творчество; те постигнаха в него по-голяма дълбочина, наситиха го с повече чувство за мярка и повече вътрешно движение. Повикът на мексиканския поет Гонсалес Мартинес „да се извие шията на лебеда“ (явен намек се надмогне Рубен Дарио, който има стихотворение „Лебед“) е осъществен от днешните латиноамерикански поети, мнозинството от които са с напълно реалистичен поглед за света и нещата. Разбира се, тук нямам възможност, нито намерение да се спирам на отделните литературни школи, които според остроумния израз на един аржентински литературен критик „се сменят с всяко пристигане на

самолета от Париж“, кръстосват се с туземните и възникват нови, чието изброяване само би изпълнило цял поменик. Мене ме занимават по-скоро последиците от тях — литературните факти. Прието е тези школи да се назовават с обобщеното име авангардизъм. „Под общото наименование авангардизъм — пише кубинският поет и литературен критик Рехино Е. Боти — разбираме разните школи вкупом, които подвеждаме под общия знаменател на новотата“^[4]. Новотата тук трябва да се схваща в нейния най-широк смисъл: новота на съдържанието и формата. Нямам предвид отчаяните отрицатели на всичко минало, които мислят, че школата е всичко и лириката почва от тях, ни разните автори на гръмогласни манифести (никога манифестът не е сътворявал поезия), ни тези, които предпочитат словото пред идеята, изящния израз пред чувството, отделния образ пред цялостната постройка и в крайна сметка нищо дълготрайно не създават. На такъв род поети не помага нито начупеният стих, ни неочакваните образи и метафори, защото само намеренията не са достатъчни да се създаде нова и оригинална поезия. Новота и оригиналност не са тъждествени, иначе ултраистите и конкретистите например щяха да бъдат най-оригиналните поети. Нужен е поетичен климат, дълбоко усвояване постиженията на предходниците, социално безпокойство и пълно потопяване в многообразието на действителността, в откриване на свой път към духовния свят на съвременника. Мнозинството от авангардистите не успяха да отрекат литературното минало, нито да го унищожат: единственото, което сториха, е, че те се самоунищожиха като творци, а други трябваше да отрекат самата школа, за да намерят пътя към голямата поезия. Бих посочил само две имена: Сесар Вальехо и Пабло Неруда. И може би никой като Сесар Вальехо не е разобличавал така сурово литературната мода, нито е произнасял потезка, ала справедлива присъда над своите предшественици и връстници. Тъкмо затова мнозинството от създателите на днешната латиноамериканска поезия са насочили погледа си към американския човек и правят от живота му свой живот, от съдбата му — своя съдба. Те търсят изворите на своята поезия в туземното и родното и не само в историческото минало и суровата красота и враждебност на тропическата природа, а в социалното положение на своите страна и народи, без да се боят да изповядат своите идеи. Едни, уморени от изкуствения блясък на възрождените класически форми, дирят

задушевност и простота на поетичния израз, други с горчива ирония разкриват недъзите на модерното общество и мечтите на обикновения човек за социално преустройство, трети — отношението между човека и вещите, четвърти — радостта от живота и великолепието на природата и пети — ропота и гнева на угнетения и ограбвания, правото му на живот, па бил той бял или черен, мулат или индианец. И както съществуват едновременно бяла и черна поезия, така съществуват класически и свободни форми, с римуван и неримуван стих. Изобилието на поетични форми иде от разнообразното и богато съдържание на латиноамериканската поезия, от присъствието в нея на силни и оригинални таланти, които не можем да смесим с никой друг. Има чисти поети като Оскар Кастро и антипоети като Никанор Парра. Но често пъти двама интелектуални поети могат да бъдат съвсем различни в зависимост от това под какъв ъгъл гледат житейските факти и явления, които превръщат в поезия. Искам да се позова на мексиканския поет Октавио Пас и на чилийския Никанор Парра. Първият е може би по-образен и по-находчив, но не е така проблемен и драматичен като втория. У Никанор Парра стихът е оголен като сабя, но устремен и плътен, носител на обобщен човешки опит, на философско прозрение. Всяко стихотворение на Никанор Парра ни изправи пред една лична съдба или малка съвременна драма.

Поетичният говор е изпъстрен ту с неочаквани обрати и образи, ту пряк и жив, наситен с много движение или доближен до спокойно повествование, какъвто е понякога у Пабло Неруда или Ернесто Карденал, без да се превръща в проза. Освен общите и постоянни теми за живота и смъртта, за любовта и самотата латиноамериканската поезия има и други, присъщи само ней теми: суровата и дива природа, жестоката нищета и пропадналите надежди, постоянната боязън от домогванията на чуждестранните завоеватели и продажността на собствените управници и не на последно място непреодолимото желание за социални промени и национална независимост. Днешните латиноамерикански поети са обезпокоени за съдбата на своите страни, защото в повечето от тях, с изключение на република Куба, начело стоят тиранични и продажни управници, най-често назадничави генерали. Този факт противопоставя поетите на властолюбивите тирани и ги отдалечава от властта, но затова пък ги сближава с хората от плантациите за захарна тръстика и мините, от фабриките и

пристанищата, сродява ги със законните им стремежи към свобода и благополучие. Защото според испанския поет Антонио Мачадо „на поета не е дадено да мисли нищо извън времето, абсолютно нищо“. Ето тая проста истина ръководи повечето от съвременните латиноамерикански поети, особено от по-младото поколение, от което някои литературни ценители основателно очакват голяма поезия.

Настоящата антология представя само част от поетичното творчество на латиноамериканските поети, но тя според мен дава възможност да усетим най-силната отлика на днешната латиноамериканска поезия: жизненост и съвременност, многообразие и новота на идеи и форми.

Александър Муратов

[1] Pedro Salinas, *Literatura española, siglo XX*, Mejico. 1949, p. 31. — Б.изд. ↑

[2] Federico de Onís, *Antología de la poesía española e hispanoamericana*, Madrid, 1934, p. XIII. — Б.изд. ↑

[3] Manuel Bandeira. *Panorama de poesía brasileña*. Mexico. 1951. p. 88. — Б.изд. ↑

[4] Regino E. Boti. *Tres temas sobre la nueva poesía*. La Habana, 1928. — Б.изд. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.